

שכבר עבר זמן מכירת חמץ ניתן לסמוך על הדיעה המקילה, וחמץ זה לא נאסר אם שהה בבית היהודי במהלך חג הפסח. ומכיון שאף שאלה זו עוסקת במצב של דיעבד, מסתבר שאף בנד"ד החמץ שנותר לא נאסר באכילה.

מסקנה

מכל הנ"ל נראה לעניות דעתי שמצויות החמץ מותרות באכילה אחר הפסח.

הראשונים שהובאה גם להלכה בשו"ע (סי' תמ סעי' א):

נכרי שהפקיד חמצו אצל ישראל, אם הוא חייב באחריותו מגניבה ואבידה – חייב לבערו. וי"א שאפילו אינו עליו אלא שומר חנם שחייב בפשיעה – חייב לבערו.

ובמשנ"ב (שם ס"ק ח) הכריע שאמנם יש לחוש לכתחילה לדיעה המחמירה, אך בדיעבד אם לא ניתן למכרו לעכו"ם כגון

סימן מ

ויסקי שעבר עליו הפסח

ראשי פרקים

שאלה

א. דעות הפוסקים

ב. ויסקי אינו חמץ גמור

מסקנה

* * *

שאלה

אשה ביקשה מבנה למכור את החמץ לנוכרי באמצעות הרבנות. הבן הוא בתהליך התחזקות אך עדיין לא מודע דיו לאיסור החמץ ולחובת המכירה, וסבר לתומו שזו רק גחמה של אמו ולא מילא את בקשתה. אמו הסתמכה עליו וסברה שהחמץ נמכר כדן. עתה נודע לה שהחמץ לא נמכר, ונפשה בשאלתה, מה דין החמץ?

המדובר בהפסד מרובה, בעיקר של בקבוקי ויסקי רבים שנקנו במיוחד לקראת נישואי הבת.

א. דעות הפוסקים

עיין שע"ת סי' תמח (לפי סימוני השד"ח

אסיפת דינים מערכת חמץ ומצה ריש סי' ח) שהביא פוסקים רבים הדנים במי שמינה שליח למכור את חמצו והשליח לא עשה את שליחותו האם המשלח נחשב כאנוס וחמצו מותר אחרי הפסח. הדעה נוטה לאסור חוץ מיי"ש שבו צירפו את הסברה שיי"ש אינו חמץ עיי"ש אות יד:

במחזיק כפר שהיה לו חמץ אצל הווערסט הייזר שלו וסמכו כ"א על חברו ובין כך ובין כך לא נמכר בע"ש י"ג ניסן וביום השבת שהוא ע"פ אחר מנחה נודע להמחזיק שלא נמכר החמץ אסור בהנאה אחר הפסח אע"פ שביטל ע"ש,

ושם באות כא:

וכתב בשו"ת פ"י באחד ששכח למכור יי"ש ועבר עה"פ והוא הפסד גדול וכתב

כמו כן אין בהצעות אלו בכדי לפתור את שאלת ההפסד המרובה. כי בנ"ד אין להם צורך בכמות גדולה יותר של ויסקי וכל קנייה נוספת היא הוצאה מיותרת, ויותר זול לקנות ויסקי חדש, בכמות של זה שנאסר, מאשר לקנות כמות גדולה יותר ולערבה בוויסקי האסור.

והשאלה היא האם לסמוך רק על הסברה שויסקי אינו חמץ גמור?

ב. ויסקי אינו חמץ גמור

בקונט"א של הפנ"י (סוף קדושין) בענין חדש דן באריכות בשכר עשוי מדגן חדש ונוטה לומר שהשכר אינו הדגן עצמו אלא זעה שלו וזו מותרת. אולם יש חולקים עליו. עיין שערי תשובה (סי' תמב) שכתב:

עיין בשו"ת ח"צ סי' כ' שכתב שיי"ש הנעשה ממאלץ אסור ד"ת דאף שנשתנה טעם המאלץ מ"מ כיון שעיקרו של המאלץ לעשות היי"ש והו"ל כפירות עפוצים מאד שאין ראויים לאכילה כשהם חיים ונאכלין ע"י בישול במים או עם דבש וצוקר דאף שנשתנה טעם ע"י בישול וטיגון במלתייהו קיימי כו' ע"ש ובפ"י בק"א לקידושין בענין חדש שהאריך בזה ובשו"ת שב יעקב חלק י' סי' מא ועיין בשו"ת בית אפרים סי' מט תשובה אחת להגאון מוה' יושע ז"ל בעהמ"ח מג"ש שכתב להחזיק במעוז היתר דיי"ש מחמת זיעה בעלמא ובספר באר יעקב שהאריך לישא וליתן עם חבריו הגאונים הנ"ל.

ועיין בשו"ת נ"ב מ"ת סי' סד שנראה מדבריו שלא רצה לתקוע עצמו לדבר הלכה להתיר מחמת טעם זה ואפילו בצירוף היתר הביטול, ועיין בשו"ת בית אפרים מ"ש בשם הגאון בעהמ"ח פ"י

שאין לסמוך להתיר מחמת הביטול רק שיש לצדד ההיתר לפי מ"ש בתשובה דיי"ש אינו רק חמץ מדרבנן וכיון ששכח הו"ל כאנוס, וגם יש לסמוך על רבינו יונה בשענת הדחק לערבו ביי"ש אחר ומכל מקום יש לקונסו להשליך לאיבוד השליש או חציה שלא יוסיף לעשות עוד כן וכן עשיתי מעשה בעירי ע"ש.

וכן כתב בשו"ת כתר כהונה (סי' כ) הובא שם באות כב (ועיין בשו"ת משאת בנימין סי' מג, נח, נט, וצו מדינים אלו, ועיי"ש אות יח).

א"כ מצינו שהפוסקים הסתפקו בכך שהמשלח שסמך על השליח שיעשה שליחותו נחשב לאנוס ואם חמצו נאסר, ולא התירו אלא בצרוף סניפים:

א. שהיי"ש אינו חמץ גמור.

ב. בתערובת של היי"ש שעבר עליו הפסח ביי"ש חדש שלא עבר עליו הפסח.

ג. ויש שדרשו שהיי"ש יימכר לנוכרי, אך יהודי אל ישתה מיי"ש זה.

פתרונות אלו לא מעשיים בנ"ד. לא קל למצוא בארץ נוכרים השותים ויסקי (המוסלמים לא שותים בכלל משקאות חריפים, ומהגרים גויים שותים בעיקר וודקה ולא ויסקי). אין גם אפשרות מעשית לקנות ויסקי חדש, לפתוח את הבקבוקים ולערב את הויסקי שעבר עליו הפסח בוויסקי אחר, כי א"א לשמור את הויסקי ולהגישו לאורחים בצורה כזו. כמו כן לא נראה לערב את הבקבוקים הסגורים אלו באלו, כדין תערובת של יבש ביבש, כי לא ברור שלכך התכוונו הפוסקים שהתירו תערובת של חמץ שעבר עליו הפסח. מסתבר שהתירו רק בתערובת של לח בלח משום שהחמץ מתבטל ואיננו. אך בתערובת של יבש ביבש החמץ נשאר בעינו. ובר מן דין הבקבוקים עצמם הם דבר חשוב ואינם בטלים ברוב.

הנבלעת בקדרה של בשר הזיעה אינה של דבר אסור שהרי החלב לפני שהתערב היה מותר ובכ"ז נפסק להלכה שהדבר אסור. ואכן החוק יעקב בר"ס תמב משווה חמץ לטומאה ואוסר י"ש בפסח וכן הכריעו האחרונים, המשנ"ב וערוה"ש. ערוה"ש כתב גם שהשותה י"ש בפסח חייב כרת! ואלמלא דבריו היה מקום להסתפק אולי דין זיעה הוא רק מדרבנן. אמנם גם בשו"ת חכם צבי (סימן כ) כתב שהאיסור מן התורה:

וכיון שזכינו שהמשקה הנעשה מחמץ הרי הוא כמוהו ולא שייך ביה זיעה כלל ממילא המאלי"ץ שהיין שרף נעשה ממנו הוא אסור דבר תורה בין שהיה סחיטת החמץ או מי בישולו וכבר לימדנו הריב"ש ז"ל בתשו' רנ"ה שהי"ש הלז דינו כיון שנעשה ממנו שכל זיעה העולה מן החמץ דינה כחמץ עצמן ואל ישתבש אדם לומר דדוקא ביין נסך ושאר איסורי ע"ז דאפרן אסור שהרי הראיות שהביא שם בשאר איסורין הם.

אך בשו"ת משכנות יעקב (חיו"ד סי' לו) כתב לבאר דהריב"ש אסר דוקא בכגון י"ש הנעשה מיי"נ שאסור בהנאה, אבל באיסורי אכילה דאפרן מותר י"ל דיי"ש נמי שרי, דכיון שזה נעשה מהעשן העולה ועיקרו מן העשן הרי הוא כמו אפר נשרף ובפרט שנשתנה ויהי למים, ואין כאן לא טעם האיסור ולא ריחו וממשו ופנים חדשות באו לכאן, עי"ש באריכות.

גם בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ה סי' יב) מחלק בין טומאה לאיסור. הוא דן במשקה העשוי מאדי חלב מה דינו האם הוא חלבי או לא. אבל כשמעיינים בדבר נוכחים לדעת שאין ראיה מדברי הריב"ש לכגון נידוננו, דראשית מצינו בשו"ת חתם סופר חיו"ד

שצידד להתיר במכירת מאלץ, דמאלץ הוא חמץ נוקש' ע"ש.

לא ברור שהויסקי אמנם נעשה מדגן מעופש שאינו ראוי לאכילה. אך מה שידוע לנו הוא שהויסקי המשובח (ובויסקי כזה אנו דנים כאן) עשוי מאדים העולים מתסיסת דגן. זעה זו, הנוצרת מאדים, שונה מזעה של שכר היוצא מהפרי עצמו. נוזל היוצא מהדגן עצמו הוא בעצם חלק מהדגן ובכ"ז יש שהתירוהו משום שאינו דגן ממש אלא רק מוהל היוצא ממנו. ואילו אנו דנים באדים העולים מהתסיסה ומתעבים אח"כ. הם אמנם אינם חלק ממש של הדגן אך בכ"ז הסתפקו הפוסקים אם היא אסורה. כי אולי גם זעה כזו נחשבת כחלק מהמוצק ממנו היא יוצאת וכמו שמצינו בזעה של בשר ושל טרפות. ר' יורה דעה (סי' צב ס"ח):

מחבת של חלב שננתנו בכירה תחת קדירה של בשר, הזיעה עולה ונבלעת בקדירה, ואוסרתה.

ומקור הלכה זו בשו"ת הרא"ש (כלל כ אות כו) על סמך משנה במסכת מכשירין (פ"ב מ"ב):

מרחץ טמאה זיעתה טמאה וטהורה בכי יותן הבריכה שבבית הבית מזיע מחמתה אם טמאה זיעת כל הבית שמחמת הבריכה טמאה.

וכן נפסק להלכה בסי' קכג סכ"ד לעניין יי"נ על סמך ראיה דומה שהביא הריב"ש בסי' רנה.

מיהו היה מקום לחלק בין טומאה לבין חמץ. טומאה שמה עליה אולם חמץ לפני פסח הוא היתר גמור. מיהו דבר זה תלוי במחלוקת הראשונים אם חמץ היתרא בלע או איסורא בלע. כי למ"ד חמץ איסורא בלע דינו כמו טומאה. ועוד גם בזיעת חלב

זיעה העולה ישירות לקדרה של בשר לזיעה שהתעבתה והפכה למשקה].

ונאמנה עלינו עדותו של מרן הרב זצ"ל במשפט כהן (סימן יד) שכתב:

אמנם בענין התמצית המעורבת, כשעיקר הטעם הוא ממיני צמחים, אע"פ שבא ג"כ מעט יי"ש חמץ, כבר פשטה ההוראה להקל במקום דחק, וכן הייתי נוהג להתיר ג"כ בחז"ל בפבריקה שהיתה בעיר,

(עיי"ש שעיקר התרו הוא משום שהמדובר בזיעת אוכלין שהתערבה לפני פסח ואילו אצלנו מדובר בזיעה עצמה ללא תערובת).

כאמור, הפוסקים הצריכו כמה סניפים להקל ואחד מהם שבעל החמץ לא יהנה מהחמץ עצמו אלא ימכרנו לאחרים. והנה בנ"ד הויסקי מיועד להשקות את האורחים בחתונת הבת וצ"ע האם השקיית האורחים נחשבת כמכר לאחרים, או שמכיון שהאורחים שותים רק ברשותה, ומשלה הם שותים, נחשבת בעלת הבית כאילו נהנית בעצמה מהחמץ והרי לה עצמה אסור לשותות את החמץ.

ומסתבר יותר לומר שזוהי כהנאת עצמה. שהרי כל עיקרו של הויסקי לא נקנה אלא להשקות אחרים וא"כ מבחינתה הוא מיועד בעיקר להנאת אורחיה וממילא להנאתה, ולכן יש לאוסרו.

והנה בנ"ד י"ל מכיון שהיא רצתה באמת למכור את החמץ לגוי וסמכה על בנה שימכרנו מדובר אפוא בטעות שבתום לב שהיא כאנוסה (ר' ב"מ מב, ב' נימא לאפטרופא זיל שלים אמר אנא לבקרא מסרתייה").

אמנם בשו"ע (תמח, ה) נפסק שחמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה גם אם היה באונס, לא כל האונסין שוים, וכשיש צירוף של שיקולים נוספים יש מקום להקל. ומכיון שלא מדובר בחמץ ממש אלא

(סי' קי"ז) שהתיר בפשיטות שמן הנעשה משקדים הגדלים בענבי חרצי ענבים שהם יי"ג, מטעם דכח יין שבחרצנים נתהפך ונעשה ממנו שמן וכל דבר שנשתנה לדבר היתר הותר, ומכיון שלא נטעם ונרגש בו טעם יין אין לחוש.

ושנית והוא העיקר. די"ל דבכגון נידונו גם הריב"ש יודה להתיר, והוא משום דבנידון הריב"ש הרי היין כבר חל עליו שם איסור עוד לפני שהוצא ממנו המים, ולכן סובר שפיר דמכיון שכבר חל על זה שם איסור תו כל היוצא ממנו נחשב כיוצא מדבר איסור והרי הוא כמוהו, ולא מסתלק שם האיסור, אבל בכגון נידונו הרי על החלב לא חל עדנה שום שם איסור, ואנו רוצים רק שכשיבשלו אח"כ הקוניאק המתהווה מזיעת החלב עם הבשר שיחול אז שם איסור בב"ח מכח זיעת – החלב, א"כ בכגון זה שפיר יש לומר דאינו יכול לחול כעת ע"ז שם איסור כזה משום דהתורה לא אסרה זיעת חלב כשלעצמה עד שיחול עליה מלכתחילה שם איסור בב"ח. ועד כאן לא אסר הריב"ש כי אם מפני שכבר חל על היין שם איסור הנאה, וחל ממילא גם הדין לאסור אפילו אפרן, וכמו שמסביר הריב"ש שם דכל איסורי ע"ז אפילו נשרפו והיו אפר אסור ע"ש.

[וצריך ליישב את פסיקת השו"ע שאסרה זיעת חלב, למרות שהחלב היה עדיין מותר אמנם יש לחלק בין זיעת משקין לזיעת אוכלין וכמש"כ הפ"ת (שם אות ו) בשם הפרמ"ג. וחילוק זה מסביר את היתר היי"ש למרות שגם זעת חלב היא של היתר אלא שזיעת חלב היא של משקה וזיעת יי"ש היא של אוכל. אולם גם קוניאק מזיעת חלב הוא מזיעת משקה. ונלענ"ד לחלק בין

רק בזיעת אוכלין של חמץ שיתכן שאינה חמץ כלל, יש מקום לומר שבאונס כגון דא שהיא באמת רצתה למוכרו ומדובר בהפסד מרובה ובעגמת נפש גדולה שעלולה לפגוע בשמחת כלה יש להקל. וכדי שבכל זאת לא תיהנה לגמרי מחשש חמץ שעבר עליו הפסח ראוי שתתן סכום מכובד לצדקה.

מסקנה

מותר לשתות את הויסקי אולם מן הראוי שתיתן סכום גדול לצדקה.

סימן מא

כרית חום המכילה דגן

ראשי פרקים

שאלה

א. דין כופת שאור וחיטים שנזרעו

ב. שיטת החלקת יואב והקהילות יעקב

ג. השלכות נוספות העולות משיטות

האחרונים

מסקנה

* * *

שאלה

כרית המכילה זרעונים שונים וביניהם דגנים שיש בהם חשש חימוץ, וכשמחממים אותה הזרעונים שבה אוצרים את החום. האם מותר להשהותה בפסח?

ובדומה לכך יש לשאול: מה דינה של עבודת אומנות שמיני דגנים משולבים בה, כמו תמונה שיש בה שיבולים. האם מותר להשהותה בפסח?

א. דין כופת שאור וחיטים שנזרעו

לכאורה דינה של כרית זו כ"כופת שאור שייחדה לשיבה" (פסחים מה, ב) שנחלקו בה התנאים, תנא קמא אסר ור' שמעון בן אלעזר התיר משום שהמשתמש בה ביטלה מלהיות אוכל, ואינו מקיימה אלא לשיבה בעלמא. ובגמרא שם מבואר שגם ת"ק מודה במקרה שטחו את פניה

בטיט, משום שבאופן זה השאור בטל לגמרי אע"פ שהוא עדיין ראוי לאכילה.

ופסק הרמב"ם כת"ק, וז"ל (הל' חמץ ומצה פ"ב ה"ט):

כיפת שאור שייחדה לשיבה, אם טח פניה בטיט הרי זו בטלה ומותר לקיימה.

ובדומה לכך מצאנו בחיטין שזרעו בקרקע בפסח, שמותר לקיימן אע"פ שהם ראויים לאכילה כמבואר להלן, משום שאין לך ביטול גדול יותר מן הזריעה בקרקע. וכמו כן יש לומר בנד"ד, שהכנסת גרעיני הדגן לכרית מפקיעה אותם מן השימוש למאכל, ומותר לקיימן בפסח.

ובקהילות יעקב (פסחים סי' מד) הביא ראייה לדין זה של חיטים שזרעו מן הגמרא במנחות (סט, א), וכפי שהוכיח בעל המשכנות יעקב (בספרו קהלת יעקב על פסחים דף נה ע"א):

בעי רבא בר רב חנן חטין שזרעו בקרקע.